ΣΑΒΒΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Βυζαντινῆς Ἐπιθεωρήσεως»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΑΥΓΗΣ»
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ
Ὁδὸς Λέκα — Στοὰ Σιμοπούλου.
1908

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
1848

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

13β

ΣΑΒΒΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Βυζαντινῆς Ἐπιθεωρήσεως»

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΑΙ ΤΟΥΔΕ ΚΤΗΤΩΡ
ΞΕΝΟΦΩΝ Α. ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ
ΕΝ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΙ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΑΥΓΗΣ»
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ
Ὁδὸς Λέκα — Στοὰ Σιμοπούλου.
1908

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚ... ΑΡ 2227 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἄγων τὴν ἑβδομηκοστὴν ἑβδόμην ἀμφιετηρίδα τῆς ἡλικίας καὶ τὴν πεντηκονταετηρίδα τοῦ διδασκαλικοῦ καὶ πνευματικοῦ σταδίου μου ἐθεώρησα ἁρμόδιον ὅπως ἅπαξ ἔτι διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἑνὸς τῶν ἔργων, ἅτινα κατὰ περιόδους ἐξύφανα, εὐχαριστήσω τοὺς πολλοὺς φίλους μαθητὰς ἐμοῦ καὶ ἀναγνώστας. Πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἀποφοιτήσας τῆς φιλολογικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου ἦλθον εἰς τὴν πατρίδα μου Δεμυρδέσιον, πολίχνην ὅλως Ἑλληνικήν, κειμένην 2 ὥρας πρὸς Β. τῆς Προύσης, ἔνθα καὶ διωρίσθην διδάσκαλος. Τὸ Δεμυρδέσιον ἔχον περὶ τοὺς 3500 κατοίκους, ἅπαντας Ἕλληνας, ἦτο ἀποικία τῶν Ἀγράφων τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ 1660 συγκειμένη ἐκ 32 τότε οἰκογενειῶν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1550 ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἐξ Εὐρώπης μετέφερεν εἰς Ἀσίαν Ἕλληνας καὶ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην Τούρκους (Κονιάριδες· οὕτω πολλαὶ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι

ἐγένοντο περὶ τὴν Προῦσαν κατασtᾶσαι σήμερον πολυανθρωπόταται (1).

---

(1) Πρῶτον κατὰ τὸ 1500 περίπου ἐγένετο ἡ ἀποικία τῆςΜυσοπόλεως ἐκ Θεσσαλίας (2000 κατ.) κατόπιν αὐτῆς τὰ Κουβούκλια ἐκ Κυνουρίας (2,500 κατ.) εἶτα τὸ Δεμυρδέσιον, τέταρτον τὰ 9 χωρία τῶν Ποιστικῶν (ποιμένων) καὶ τούτων ἐκ Κυνουρίας, ἐχόντων ἰδίωμα γλωσσικὸν προσεγγίζον τὸ Τσακωνικὸν. Εἶτα 3 παράλια χωρία ἀπὸ Τριγλίας μέχρι Ρονδακοῦ κατὰ τὸ 1780 (4000 κατ.) μετοικισθέντα αὐτόσε ἐκ Θεσσαλίας ἕνεκα τῶν Ὀρλωφικῶν. Τελευταῖοι ἦλθον φυγάδες ἐκ 40 Ἐκκλησιῶν καὶ Βιζύης διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Κηρδζαλίδων (1790) διαμοιρασθέντες εἰς διάφορα χωρία.

Κατά τινα παράδοσιν οἱ κάτοικοι Δεμυρδεσίου φερόμενοι ἐξ Ἀγράφων εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ πολιτικοὺς λόγους καὶ καταδικασθέντες εἰς θάνατον ἤγοντο εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης· τούτους ἀπαγομένους κατὰ τύχην ἰδοῦσα ἡ τότε Σουλτάνα συμπαθήσασα καὶ διὰ τὸ ἡρωϊκὸν παράστημα ἐξῃτήσατο τὴν ἀθώωσιν αὐτῶν καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸ μέρος τοῦτο, Δεμυρδὰς καλούμενον.

Τῆς Βιθυνίας ἀνέκαθεν τὰ ὅρια καὶ τῆς Μυσίας ἦσαν ἀόριστα καὶ κατὰ Στράβωνα «ἔργον ἐστὶν ὁρίσαι ὅρια Μυσῶν καὶ Βιθυνῶν»· γενικῶς ὅμως πρὸς Α. εἶχον τὸν Π. Παρθένιον· πρὸς Ν. τὰς Β. κλιτύας τοῦ Ὀλύμπου, πρὸς Β. τὸν Εὔξεινον, πρὸς

Ὠνομάσθη δὲ Δεμυρδέσιον ἀπὸ τοῦ Δεμυρδὰς πασᾶ στρατηγοῦ Μωάμεθ τοῦ πορθητοῦ, εἰς ὃν ἐδωρήθη ὑπ' αὐτοῦ τὸ μέρος τοῦτο. Τὸ μέρος δὲ τοῦτο καίτοι ὀρεινὸν τὸ πλεῖστον ὑπῆρξεν ὅμως ἐπιτήδειον εἰς τὰ πολυτιμότερα τῶν προϊόντων, μέταξαν, ἐλαίαν καὶ ἄμπελον καὶ ἐγένετο ὀνομαστὸν διὰ τὴν καλὴν ποιότητα καὶ τὴν πρώτην ἐν Εὐρώ-

---

Δ. ὅμως οἱ παλαιοὶ γεωγράφοι εἶχον ὅριον τὸ Ἀργανθώνιον ὄρος, τὸ μεταξὺ Ἀσκανίας λίμνης καὶ τοῦ Κυανοῦ κόλπου.

Ὁ Προυσίας ὅμως κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἀννίβα καταβαλὼν τὸν Ἄτταλον τῆς Περγάμου κατασκάψας τὴν Κίον, ὠνόμασε Προυσιάδα· καταστρέψας δὲ τὴν Μύρλειαν (Μουδανία) ἔκτισε τὴν πρὸς Α. αὐτῆς Ἀπάμειαν ἐκ τῆς γυναικός του Ἀπαμίας, κατ' εὐθεῖαν πρὸς Ν. ὑπὸ τὸν Ὄλυμπον καὶ τὴν Προῦσαν, χωρίσας οὕτω τὰ μεταξὺ Μυσίας καὶ Βιθυνίας ὅρια· οὕτω παραδόξως ὑπὲρ μὲν τὴν Ἀπάμειαν κεῖται ἡ Μυσόπολις (κάτοικος Μυσοπολινὸς Μυσῶν-πέλη) παρ' ὀλίγον μετὰ μίαν ὥραν εἶναι χωρίον Μυσόκιοϊ.

Μετὰ τὸν ποταμὸν Ὀδρύσιν εἶναι Μυσῆ μπαγλαρὴ (Μυσῶν ἄμπελοι). Μίαν δὲ ὥραν ἀπὸ τῆς Προύσης καὶ ὑπὸ τὸν Ὄλυμπον εἶναι χωρίον Μυσῆ (Μύσιον χωρίον).

Ἐξ ὅλων τούτων εἰκάζω ὅτι ἡ Μυσόπολις γράφεται οὕτω καὶ ὄχι καθὼς τελευταίως γράφεται ὑπὸ σχολαστικῶν τινων Μεσαίπολις.

πη μέταξαν (Δεμυρὲς) διὸ καὶ ταχὺ προήχθη ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ κάτοικοι ἐφημίζοντο ὡς οἱ ἄριστοι μεταξοσκωληκοτρόφοι, ἀπεστάλησαν εἰς πολλὰ μέρη πρὸς διάδοσιν τῆς μεταξοσκωληκοτροφίας καὶ κατὰ τὸ 1830 δὲ ὁ Καποδίστριας ἐζήτησε καὶ ἐστάλησαν 3 οἰκογένειαι πρὸς διάδοσιν τῆς βομβυκοτροφίας ἐν Ἑλλάδι. Οὕτως ἐστάλησαν κατόπιν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως εἰς Ἀδριανούπολιν, εἶτα καὶ εἰς Τρίπολιν τῆς Βαρβαρίας καὶ ἀλλαχοῦ.

Μετὰ ἑβδομήκοντα δὲ ἔτη ἀναφανέντων τῶν κατὰ τόπον δερεβεΐδων ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις μὴ ἐπαρκοῦσα εἰς τὴν καταδίωξιν καὶ καταστολὴν αὐτῶν ἢ καὶ μὴ ἔχουσα ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Μωαμεθανούς, ἐπὶ 100 ἔτη ἠνάγκαζε τοὺς κατοίκους τοῦ Δεμυρδεσίου πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν καὶ ἐξόντωσιν ὡς ἐκ συνηθείας καὶ φύσεως ἐπιτηδείους. Ἡ περιφέρεια τῶν ἐκστρατειῶν τούτων (μπασκήνια) ἐξετείνετο ἀπὸ Νικομηδείας, Κοτυαίου μέχρι Βαλοὺκ κεσέρ. Ἐπὶ ὅλον λοιπὸν αἰῶνα ὑπέφερον τὴν ἀγγαρείαν ταύτην τρέχοντες ἀνὰ τὴν Βιθυνίαν καὶ καταδαμάζοντες τοὺς στασιώτας· εἶχον δὲ τὰ τελειότερα ὅπλα τῆς ἐποχῆς καὶ ἠσκοῦντο ὑπὸ ἀρχηγοὺς καὶ ὑπαρχηγούς, ἐνεποίει δὲ τρόμον εἰς πάντας καὶ μόνη ἡ παρουσία αὐτῶν, καὶ ὁ φόβος δὲ οὗτος τῶν περιοίκων Ὀθωμανῶν ἔσωζε πολλάκις τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ σφαγῆς καὶ λεηλασίας. Ἔστιν ὅτε ἐτέλουν καὶ κρυπτίας νύκτωρ καὶ κατὰ φιλησύ-

χων βέηδων, ἂν ἐλάμβανόν ποτε ἀφορμὴν δυσαρεσκείας κατ᾽ αὐτῶν· ἔκοπτον τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ φέροντες ταύτας εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Προύσης ἔλεγον ὅτι ἦσαν ὑποκινηταὶ στάσεων καὶ ἐλάμβανον διὰ τοῦτο ἓν εὖγε (ἄφεριμ).

Ἐκτὸς τούτων ἀπεστέλλοντο καὶ ἀποσπάσματα αὐτῶν εἰς μέρη ὅπου ἐκινδύνευον οἱ Χριστιανοί. Καὶ ὅλα ταῦτα ἐγίνοντο ἀμισθεὶ μὲ μόνην τὴν διαρπαγὴν καὶ τὴν τροφήν, περὶ ὧν πολλὰ καὶ περίεργα διηγοῦνται οἱ γεραίτεροι.

Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων καὶ διηνεκῶν ἐκστρατειῶν τέσσαρες εἶναι αἱ σημαντικώτεραι.

Πρώτη ἡ ὑπὲρ τὴν Κίον τῷ 1794 κατὰ τοῦ Σουλεϊμὰν βέη, ὃς ὠχυρωμένος ἐπὶ ἐρυμνοῦ λόφου (ὀμοὺρ βέη) ἐκεῖθεν ἐρήμου καὶ ἐκάκου τὴν χώραν. Τοῦτον μὴ θελήσαντα νὰ παραδοθῇ δεινῶς πολιορκήσαντες διὰ τοῦ πυρὸς κατέκαυσαν αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειαν καὶ τοὺς ὀπαδούς του.

Δευτέρα ἡ κατὰ τοῦ δυνάστου Προύσης Βοσταντζόγλου ἐκστρατεία· οὗτος κατὰ τὸ 1802 καταλύσας τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν τῆς περὶ τὴν Προῦσαν χώρας. Τότε οἱ ἐν Προύσῃ φίλοι τῆς κυβερνήσεως ἀπέβλεψαν εἰς τοὺς Δεμυρδεσιώτας· οὗτοι λοιπὸν ἐξοπλισθέντες καλῶς πανδημεὶ νύκτωρ εἰσῆλθον εἰς τὴν Προῦσαν καὶ κατέλαβον θέσεις περὶ τὸ Ὀλοῦ-δζαμί, ὅπου τὴν μεσημβρίαν ἐπρόκειτο νὰ προσευχηθῇ ὁ δυνάστης· κατερχόμενον δὲ τοῦ ἵππου πρὸ τῆς θύρας

τοῦ δζαμίου διὰ συγχρόνου πυροβολισμοῦ ἔρριψαν αὐτὸν νεκρὸν καὶ πάντας τοὺς περὶ αὐτόν· 2000 συνωμόται αὐτοῦ συλληφθέντες ἀπηγχονίσθησαν πρὸς Δ. τῆς Προύσης εἰς τὰς ἐκεῖ καρυὰς (καντλῆ-δζεβὶζ) καὶ ἐκδέροντες τὰς κεφαλὰς καὶ πληροῦντες ἀχύρου ἔστελλον εἰς Κ)πολιν καὶ οὕτως ἀποκατεστάθη ἡ ἀρχὴ τοῦ Σουλτάνου.

Τρίτη ἡ ἐκστρατεία κατὰ τὸ 1814. Ἕτερός τις δυνάστης Κουμαρδζῆς τὸ ὄνομα ἀνεφάνη εἰς τὸ γκιὸλπαζὰρ παρὰ τὴν Νικομήδειαν· κατὰ τούτου ἐπελθόντες μετὰ πολιορκητικῶν τηλεβόλων ἐπολιόρκουν αὐτὸν ἐν Νησίῳ τῆς λίμνης συγκοινωνοῦντι μὲ τὴν ξηρὰν διὰ μιᾶς γεφύρας· καίτοι δὲ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐπολιορκεῖτο αὐστηρῶς καὶ ἐξέλιπον καὶ αἱ τροφαὶ δὲν παρεδίδετο· ποιήσαντες δὲ ἔφοδον διὰ τῆς γεφύρας ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν εὑρόντες τοὺς κατοίκους ἡμιθανεῖς ἐκ τῆς πείνης. Καὶ ὁ μὲν Κουμαρδζῆς ὑπεξέφυγε δι' ἀκατίου, τρομερὰ δὲ σφαγὴ ἐπηκολούθησεν ἄνευ διακρίσεως γένους καὶ ἡλικίας.

Τετάρτη ἡ κατὰ τῶν Καπουσίζιδων ἄμυνα.

Οἱ Καπουσίζιδες ὡς οἱ ἀπελάται τῶν Βυζαντινῶν περιήρχοντο τὴν μικρὰν Ἀσίαν λεηλατοῦντες τὰς χώρας αὐτάς. Τοιοῦτοι λοιπὸν περὶ τοὺς 300 ἔφιπποι εἰδοποίησαν ὅτι ἑσπέραν τινὰ ἔρχονται εἰς Δεμυρδέσιον.

Ἡ Κυβέρνησις διέταξε τοὺς κατοίκους νὰ μὴ τοὺς δεχθῶσι. Οἱ Δεμυρδεσιῶται ἀφοῦ μὲ ξύλα καὶ ἁμάξας ἔφραξαν τοὺς δρόμους καταλαβόντες ἐπι-

καίρους θέσεις εὐθὺς ἐρχομένους αὐτοὺς μὲ ἀδιαφορίαν προσέβαλον πανταχόθεν καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ φύγωσιν ἐπὶ 12 ὥρας μέχρι Μιχαλητσίου· συνυπηρέτουν δὲ καὶ αἱ γυναῖκες εἰς τὴν ἄμυναν εἰς φυσίγγια καὶ πληροῦσαι τὰ πυροβόλα.

Εἰς ὅλας δὲ ταύτας τὰς ἐκστρατείας οὐδεὶς ἐφονεύθη εἰμὴ μόνον εἷς Μαρδυρῆς. Οὐδεμίαν δὲ ἀμοιβὴν εἶχον εἰμὴ ἀσυδοσίαν καθ' ὅλα. ἐπίσης καὶ φιρμάνια παρέχοντα τὸ δικαίωμα νὰ ὁπλοφορῶσι καὶ φέρωσιν ἐρυθρὰς ζώνας καὶ ὑποδήματα καὶ ἦσαν φύλακες Δερβεντίων· ἦτο ἐπίσης ἐπιτετραμμένον αὐτοῖς νὰ ἔχωσι κώδικας, νὰ τελῶσι λιτανείας μὲ λάβαρα καὶ πυροβολισμούς. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐκ τῶν πέριξ Χριστιανῶν κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς ἤρχοντο εἰς Δεμυρδέσιον διὰ νὰ ἀπολαύσωσιν αὐτὰς ὅσον τὸ δυνατὸν χριστιανικώτερον καὶ ἐθνικώτερον. Ἐν τούτοις δὲ ὄντες δὲν παρημέλησαν καὶ τὰ γράμματα, ἀλλ' ἀνέκαθεν εἶχον σχολεῖα κατὰ τὸν ἀλληλοδιδακτικὸν τρόπον καὶ παρθεναγωγεῖα, ἅτινα εἰσέτι διατηροῦσι· πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι, ἰατροὶ καὶ ἐπιστήμονες ἔλαβον τὰ σπέρματα τῆς παιδείας ἐν Δεμυρδεσίῳ. Ὡς μέρος δὲ ἔχον ἐλευθερίαν τινὰ καὶ οἱ ἐν Προύσῃ ξένοι καὶ οἱ πλουσιώτεροι παρεθέριζον ἐνταῦθα μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πρῶτοι ἐν Προύσῃ ἀναφανέντες διαμαρτυρόμενοι ἀπὸ τοῦ Δεμυρδεσίου ἤρξαντο τοῦ ἔργου τοῦ προσηλυτισμοῦ, ἀλλὰ τότε δὲν ἐγένοντο δεκτοί. Μετὰ ταῦτα δὲ (1850) δι' ἰδίους σκοποὺς τινες καὶ

τάχα ἔχοντες παράπονα κατὰ τοῦ τότε ἀρχιερέως εἰσήγαγον τὸν προτεσταντισμὸν βαθμηδὸν ἀναγνωρισθέντες ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ὡς χωριστὸν ἔθνος τῶν διαμαρτυρομένων (προτεστὰν μιλλετῆ).

Πολλαὶ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ἔγειναν διαβολαὶ κατὰ τῶν 'Ορθοδόξων καὶ πολλαὶ ζημίαι. Τότε ἐγὼ καὶ ἄλλοι τινὲς κατήλθομεν εἰς 'Αθήνας ἵνα λάβωμεν ἐκεῖθεν ὅ,τι χρήσιμον πρὸς ἄμυναν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας καὶ πρόληψιν τῆς διαιρέσεως τοῦ ῎Εθνους.

Κατόπιν ἡμῶν ἡ 'Αμερικανικὴ ἑταιρία ἔστειλεν ἄλλους εἰς 'Αθήνας παρὰ τῷ τότε ἐκεῖ 'Ιωνᾷ Κήν. 'Αλλὰ τούτους βαθμηδὸν ἀπεσύραμεν εἰς τὰ πάτρια ὑποβαστάξαντες αὐτοὺς δι' ἰδίων μέσων καὶ ἄλλων συνεισφορῶν ἐκ Δεμυρδεσίου· καὶ τοῦτο ἐγένετο ἓν μέγα ἐμπόδιον τῆς προόδου τοῦ προσηλυτισμοῦ.

'Εν τοιαύταις λοιπὸν περιστάσεσιν ἐπιφορτισθεὶς τὴν διεύθυνσιν τῶν σχολείων τῆς πατρίδος μου ἤρχισα τὴν διδασκαλίαν (1857) καὶ ἀδείᾳ τοῦ 'Αρχιερέως Προύσης Κωσταντίου τὴν ἀπ' ἄμβωνος διδασκαλίαν καὶ τὴν κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐξήγησιν τῶν Γραφῶν. Οἱ διδάσκαλοι τῶν διαμαρτυρομένων ἀμαθεῖς τῆς 'Εκκλησιαστικῆς καὶ ἀρχαιολογίας καὶ πολλάκις ἀντιφάσκοντες εἰς ἑαυτοὺς κατ' ὀλίγον ἔχανον ἔδαφος καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν προσηλυτισθέντων ἐπανήρχοντο εἰς τὰ πάτρια. 'Αλλὰ τότε μεγάλη μερὶς τῶν 'Ορθοδόξων δυσαρεστηθέντες κατὰ τοῦ 'Αρχιερέως ἐζήτησαν ἀπὸ τῆς ἐν Κων)πόλει ῾Εταιρίας

τῶν διαμαρτυρομένων τὴν προστασίαν καὶ ἀναγνώρισιν ἐκκλησίας, ἐχούσης ἱερεῖς καὶ διδασκάλους Ὀρθοδόξους. Τέλος ἦλθεν εἰς Προῦσαν μὲ 2000 λίρας ὁ πρόεδρος τῆς ἑταιρίας πρὸς ἀγορὰν τόπου καὶ οἰκοδομὴν ἐκκλησίας καὶ σχολῆς διαμαρτυρομένων. Μαθὼν παρὰ τοῦ διερμηνέως τοῦ προέδρου τῆς ἑταιρίας τὰ σχέδια αὐτοῦ περιῆλθον ἐκείνην τὴν ἡμέραν παρακαλῶν τοὺς μέν, συμβουλεύων τοὺς δέ, διὰ νὰ μὴ κατεργασθῶσι τὸν Ἐθνικὸν χωρισμὸν καὶ κατέπεισα αὐτοὺς νὰ ἀποστῶσι ταύτης τῆς ἀποφάσεως. Τὴν ἐπαύριον προσκαλέσας αὐτοὺς ὁ ἀντιπρόσωπος διεκοίνωσεν ὅτι θὰ παράσχῃ αὐτοῖς πάντα, ἀλλὰ καὶ διδασκάλους καὶ ἱερεῖς διαμαρτυρομένους.

Ἤρχισεν ὅμως ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ μεγάλη συζήτησις καὶ φιλονικία τῶν μὲν ἀπαιτούντων ἄλλα, τῶν δὲ παραδεχομένων ἄλλα. Τότε στενοχωρηθεὶς ὁ ἀντιπρόσωπος ὅτι αὐτοὶ μὴ ὄντες σύμφωνοι προσεκάλεσαν αὐτὸν καὶ λαβὼν τὰ χρήματα ἐπέστρεψεν εἰς Κων)πολιν. Ἐκ τούτου λοιπὸν καὶ τῆς ἀποσκιρτήσεως τῶν 4 ἐν Ἀθήναις ὑποτρόφων ἀπηλπίσθησαν οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπηλλάγη ἡ χώρα τοῦ κινδύνου τούτου τοῦ προσηλυτισμοῦ τέλεον, χάρις εἰς τὴν φυσικὴν πρὸς τὰ πάτρια ἀφοσίωσιν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἐν τούτοις δὲ περισπώμενος, περιοδεύων τὰ περὶ τὴν Προῦσαν καὶ συλλέξας παραδόσεις κ.λ. συνέταξα ἱστορίαν στατιστικὴν Προύσης, ἣν διὰ τοῦ τότε ἐπιτετραμμένου πρεσβευτοῦ Πέτρου Jean ἀπέστειλα τὸ 1862

εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν. Κατόπιν ἐλθὼν εἰς Κων)πολιν ἐκεῖ τυχαίως πως συμφωνήσας ὡς διδάσκαλος τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι Φροντιστηρίου ἔφθασα εἰς Τραπεζοῦντα (1864). Ἐνταῦθα ἀφικομένῳ μοι ἐφάνη ἡ χώρα λίαν περίεργος διά τε τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων, καὶ διὰ τὰ ἔνθεν κἀκεῖθεν διεσπαρμένα Βυζαντινῆς ἐποχῆς μνημεῖα καὶ ἤρχισα σπουδαίως ἐνδιαφερόμενος περὶ αὐτῶν, ὥστε εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ παύσεις τῶν μαθημάτων καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἔξω ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον περιερχόμενος καὶ ἀπὸ μονῆς εἰς μονὴν πολλάκις ἀποστολικῶς μεταβαίνων συνέλεξα ἀρκετὴν ἱστορικὴν ὕλην ἣν καὶ εἰς διάφορα μαθήματα ἐν τῷ συλλόγῳ Τραπεζοῦντος ἐξιστόρησα. Κατόπιν δὲ συνοδεύων προξένους (ἐπειδὴ μὲ ἐθεώρουν ὡς εἰδικόν) εἰς πλεῖστα μέρη τῆς χώρας συνέλεγον πᾶν ὅ,τι συντελεῖ καὶ συνέτεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας. Ὅτε δὲ τὸ 1869 ἐξηγέρθησαν περὶ τὰς 10,000 οἰκογενειῶν διὰ νὰ ἀποικίσωσιν εἰς Ρωσσίαν, ὁ διοικητὴς Τραπεζοῦντος διετάχθη ὅπως ἐρευνήσῃ τὰ αἴτια τῆς ἀθρόας ταύτης μεταναστεύσεως, προσλαβὼν δὲ καὶ ἐμὲ εἰς τὴν ἐκδρομὴν ταύτην καὶ ἐπὶ ἕνα μῆνα διερχόμενοι τὰ μέρη αὐτά, ὁπόθεν θὰ ἐξεπατρίζοντο, ὁ μὲν διοικητὴς ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς νὰ διαμείνωσιν ὑποσχόμενος αὐτοῖς πολλά, ἐγὼ δὲ συμβουλεύων αὐτοὺς νὰ μὴ ἀφήσωσι τὰ πάτρια ἐδάφη καὶ τοὺς τάφους τῶν προγόνων καὶ τὰς ἐκκλησίας κ.λ. καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις εἶναι ἑτοίμη νὰ τοῖς κάμῃ πα-

ραχωρήσεις καὶ προνόμια ἠνάγκαζον τοὺς προεστῶτας καὶ ἱερεῖς τῶν χωρίων ἐγγράφως νὰ δίδωσιν ὑπόσχεσιν εἰς τὸν διοικητὴν ὅτι θὰ παραμείνωσιν ἐκεῖ καὶ δὲν θ' ἀφήσωσι κανένα νὰ φύγῃ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ διοικητὴς ἔλεγεν ὅτι παραχωρεῖ πάντα τὰ ὑποσχεθέντα ἐγγράφως καὶ δι' ὑπογραφῆς.

Ἐκ τοιούτων λοιπὸν καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρων περιηγήσεων ἀνὰ τὸν Πόντον μετὰ πολλοὺς κινδύνους καὶ κόπους(2) κατώρθωσα νὰ συλλέξω ἀρκοῦσαν καὶ χρήσιμον ὕλην ἱστορικήν, γεωγραφικὴν καὶ στατιστικὴν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζουσίας χώρας, ἣν καὶ ἐδημοσίευσα ἐν Κων)πόλει τὸ 1870, ὅτε καὶ ὁ ἐν Κ)πόλει Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος μὲ ἀνέγραψε μέλος ἀντεπιστέλλον αὐτοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα διατελῶν καθηγητὴς ἐν Κερασοῦντι ἐπεδόθην εἰς τὴν ἑτοιμασίαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔπους Ἀκρίτα τοῦ Διγενοῦς.

Ἀλλ' ἐνῷ ἐσκεπτόμεθα περὶ τῶν ἀπὸ λογοκρι-

---

2) Μόνος ὁ κ Κ. Παπαμιχαλόπουλος ὀλίγας ἡμέρας διατρίψας ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ὀλίγας ὥρας ἐν Κερασοῦντι καὶ Ἀμισῷ ἀπόνως καὶ ἄνευ κινδύνων ἐγένετο περιηγητὴς Πόντου· καὶ λαβὼν ὡς βάσιν καὶ ἀφετηρίαν τὴν ἐμὴν στατιστικὴν καὶ ἱστορίαν ὡς ἄπονον λείαν, ποῦ μὲν παραφράσας ποῦ δὲ ἐπικρίνας ἀτυχῶς ἐφάνη πρωτότυπος διὰ ξένης ὕλης περιηγητὴς συγγραφεύς, ὡς ὁ παρὰ τῷ Αἰσώπῳ κολιός.

σίας δυσχερειῶν οἱ ἐν Παρισίοις τότε Κ. Σάθας καὶ Ε. Λεγρὰν μὲ παρεκάλεσαν νὰ τοῖς ἀποστείλω τὸ χειρόγραφον ὅπερ καὶ ἀπέστειλα αὐτοῖς μετά τινων σημειώσεων, οὗτοι δὲ ἐξέδωκαν αὐτὸ ἐν Παρισίοις. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας ἐκθέσεις ἐντεῦθεν καὶ ἐκ Τραπεζοῦντος κατ' ἔτος ἀπέστελλον εἰς συλλόγους καὶ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὅτε καὶ συμπληρώσας ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν ἱστορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ἀπέστειλα εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαγώνισμα τοῦ κ. Κ. Συμβουλίδου, ὅπου καὶ μένει. Τέλος δὲ φοβηθεὶς ἐκ τῆς τότε ὁσημέραι αὐξανομένης ἐν Τραπεζοῦντι ἀκαταστασίας ἀνεχώρησα εἰς Κων)πολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Προῦσαν, ἔνθα καὶ ἔγραψα γενικὴν στατιστικὴν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἧς καὶ ἀπέστειλα ἀντίγραφα εἰς τὸν πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων σύλλογον καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν. Ἐλθὼν δὲ εἰς Κων)πολιν ἐδίδαξα τρία ἔτη ἐνταῦθα, ὅτε ἐγενόμην καὶ εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ συλλόγου καὶ ἐπὶ δύο ἔτη πρόεδρος αὐτοῦ. Κατόπιν ἀπεστάλην ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου εἰς Ραιδεστὸν σχολάρχης, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Φιλιππούπολιν ὡς ἐπιμελητὴς τῶν ἐκεῖ Ζαριφείων σχολείων, ἔνθα συγγράψας στατιστικὴν τῆς Φιλιππουπόλεως ἀπέστειλα εἰς τοὺς συλλόγους Κων)πόλεως καὶ Ἀθηνῶν. Μετὰ ταῦτα δὲ διορισθεὶς σχολάρχης ἐν Βιζύῃ περιέγραψα τὴν μεσαίαν Θράκην μέχρι Ραιδεστοῦ καὶ Στράντσης, ἣν καὶ ἀπέστειλα εἰς τοὺς ἰδίους συλλόγους. Εἶτα δὲ

ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡτοίμασα τὰ περὶ τὸν Ἀκριτικὸν κύκλον διὰ νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὴν 25 ετηρίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλ. Συλλόγου Κ)πόλεως(3).

Ματαιωθείσης δὲ τῆς ἑορτῆς ἐξέδωκα αὐτὸν τὸ 1888 ὅσον ἦτο δυνατὸν ἐν Κων)πόλει. Κατόπιν δὲ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς στατιστικῆς ὅλης τῆς Θρᾴκης ἤρχισα τὴν περιήγησιν τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Κων)πόλεως μερῶν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον κατέστη ἐπικίνδυνον, ἕνεκα τῶν περιστάσεων, παρῃτήθην αὐτοῦ. Καὶ ἄλλας μὲν ἐκθέσεις ἐμπορικὰς καὶ πολιτικὰς διὰ ξένους, οἵτινες κατὰ καιρὸν μὲ ἐπεσκέπτοντο, συνέταξα. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ τοὺς ἡμετέρους τοὺς καταγινομένους εἰς τὰ τοιαῦτα δὲν ὑπῆρξεν ἀποχρῶσα ἐλευθερία νὰ δημοσιεύσωμεν ταῦτα πρὸς μεγάλην

---

(3) Φαίνεται ὅτι ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης Πρύτανις τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου δὲν ἀνέγνωσεν οὔτε τὴν ἱστορίαν Τραπεζοῦντος, ἐν ᾗ πρῶτος ἐγὼ καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦ ἔπους Ἀκρίτα τοῦ Διγενοῦς ἀνεκάλυψα καὶ ἐκοινολόγησα εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον τοῦτο ποικιλοτρόπως σχολιάσας, οὔτε τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔπους τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτα· διὰ τοῦτο οὐδεμίαν μνείαν ἐποιήσατο περὶ ἐμοῦ ἐν τῇ περὶ τοῦ ἔπους τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διαλέξει αὐτοῦ, ὄχι βεβαίως πρὸς περιφρόνησιν ἡμῶν τῶν ἐν Ἀνατολῇ ποικίλοις κινδύνοις ἐργαζομένων.

ἐθνικὴν καὶ φιλολογικὴν ζημίαν· ἴσως ὅμως τὰ ἀνωτέρω ὑπ᾿ ἐμοῦ ἐκπονηθέντα χρησιμεύσωσι δι᾿ ἄλλους εὐτυχεστέρους εἰς καιροὺς εὐνοϊκούς.

Νῦν παρατίθεμαι τὸ ἑξῆς λιτόν μου ἔργον τὸ ἀφορῶν τὸν Θεόδωρον Γαβρᾶν, τὸν Ἀνδρόνικον καὶ τὸν Ἀχμὲτ Μελὶκ Τάνισμαν πρὸς μικράν τινα συμβολὴν καὶ συμπλήρωσιν τῆς πατρῴας ἱστορίας, τὸ καὶ ἀφορῶν μάλιστα τὴν ἱστορίαν Τραπεζοῦντος, ἤδη κατ᾿ αὐτὰς συμπληρούσης σχεδὸν τὴν (2650) δισχιλιοστὴν ἑξακοσιοστὴν πεντηκοστὴν ἐπετηρίδα ἀπὸ τῆς κτίσεως ἄνευ διακοπῆς, γενομένης τὸ 757 π. Χ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Α

Ὑπερμεσοῦντος τοῦ δωδεκάτου μ. Χ. αἰῶνος ἐπὶ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἀναφέρονται πολλοὶ καὶ ἄλλοι κατὰ τὸν Πόντον ἔν τε τοῖς ἱστορικοῖς καὶ ταῖς παραδόσεσι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλ᾽ ἰδίως τρεῖς ἄνδρες οἱ πρωταγωνιστοῦντες: Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνός, Θεόδωρος ὁ Γαβρᾶς καὶ ὁ Ἀμιρᾶς Ἀχμὲτ Μελὶκ Τάνισμαν. Ἐν ταῖς κατὰ τὸν Πόντον περιηγήσεσί μου εὗρον ἐν Νεοκαισαρείᾳ χειρόγραφον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περσο-τουρκιστὶ γεγραμμένον, ἐν ᾧ κατὰ πλάτος ἐξιστορεῖται ἡ συνάντησις τῶν τριῶν τούτων.

Τὸ χειρόγραφον τοῦτο μεταφρασθὲν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τῶν ἐξ Οἰνόης κ. κ. Γεωργίου Μεϊμαρίδου καὶ Ἰωάννου Λαζαρίδου καὶ τοῦ ἐν Νεοκαισαρείᾳ ἐπιζῶντος Ἀριστοτέλους Δαμιανοῦ, ἀπεστάλη εἰς ἐμέ. Πολλάκις ἠθέλησα νὰ

δημοσιεύσω αὐτό, ἀλλ' ἐστάθη μοι ἀδύνατον, ἕνεκα τῶν περιστάσεων.

Καὶ τὸ μὲν χειρόγραφον εἶναι πολυσέλιδον καὶ ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ σύγχρονος τῶν ἡρώων τούτων. Τούτου ποιήσομεν περίληψιν καθόσον ἐνδιαφέρει τὴν ἱστορίαν.

Ἀλλὰ πρὸ ταύτης προτάξωμέν τινα τῶν προγενεστέρων πράξεων ἑκάστου αὐτῶν, μέχρις οὗ φθάσωμεν εἰς τὴν κατὰ τὸν συγγραφέα συνάντησιν αὐτῶν γενομένην μεταξὺ τοῦ 1165 – 1170, ἐπειδὴ δύσκολον εἶναι νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῆ ἐποχὴν αὐτῆς.

Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος υἱὸς μὲν ἦν Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, υἱοῦ Ἰωάννου ἢ Καλογιάννη τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξάδελφος δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ. Φύσει δὲ ὢν πεπροικισμένος διὰ σωματικῶν καὶ πνευματικῶν προτερημάτων διέλαμπεν ἔτι καὶ κάλλει καὶ μεγέθει τοῦ σώματος, εὐτολμίᾳ τε καὶ γενναιότητι ψυχῆς ὑπὲρ πάντας τοὺς συγχρόνους του, εὐγενείᾳ δὲ καὶ πλούτῳ ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν θνητῶν.

Ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας ἐκπαιδευθεὶς πάσῃ παιδείᾳ καὶ στρατιωτικῇ καὶ πολιτικῇ δικαίως ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων ὡς ἡμίθεός τις, ὡς εὔελπίς τις μέλλων αὐτοκράτωρ, ὑπέρτερος δὲ πάντων τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν τοῦ μεσαίωνος Καλὶφ Ἀρσλὰν Σεραδὶν καὶ τῶν ἄλλων σταυροφόρων ἱπποτῶν καὶ τῶν τότε μεγάλων Ἑλλήνων στρατηγῶν. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ χαρίσματα τά τε πνευματικὰ καὶ σωματικὰ κακῶς παιδαγωγηθέντα ὡς καὶ αἱ

κακαὶ συναναστροφαὶ καὶ αἱ πρὸς τὰς ἀτάκτους ἡδονὰς ἐπιθυμίαι ἠμαύρωσαν καὶ πρόξενα ἐγένοντο τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ τε, τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ Γένους.

Νεώτατος ἤδη ὁ Ἀνδρόνικος συνεστράτευσεν εἰς πολλὰς ἐκστρατείας ἀκολουθῶν τὸν θεῖον αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν αὐτοκράτορα, ὁμοίως καὶ τὸν μετὰ τοῦτον Μανουὴλ καὶ ἁπανταχοῦ ἐπεδείκνυεν ἀνδρείαν καὶ στρατιωτικὴν φρόνησιν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Κων)πολιν περιεπλάκη εἰς τοὺς ἔρωτας τῆς συγγενοῦς αὐτοῦ Εὐδοκίας, διὰ τὸ ὁποῖον δυσαρεστηθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπ᾿ αὐτῆς ἀπέστειλεν αὐτὸν κατὰ τῶν ἐν Κιλικίᾳ ἐπαναστάντων Ἀρμενίων. Ἀλλ᾿ ἡ Εὐδοκία ὑπεκφυγοῦσα ἐκ Κων)πόλεως ἠκολούθησε τὸν Ἀνδρόνικον. Ὁ Ἀνδρόνικος ὅμως ἐπιδοθεὶς εἰς τοὺς ἔρωτας αὐτῆς καὶ τὰς ἄλλας διαχύσεις καίτοι γενναίως ἀγωνισθείς, ὅμως ἀπέτυχε τῆς ἀποστολῆς· διὰ ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ δυσαρεστηθεὶς κατ᾿ αὐτοῦ ἔγραψεν ἐκεῖ πρὸς τοὺς κατὰ τόπον διοικητὰς καὶ συμμάχους αὐτοῦ ἵνα συλλαβόντες αὐτὸν ἀποπέμψωσιν εἰς Κ)πολιν. Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ Ἀνδρόνικος ἐδραπέτευσε πρὸς τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ σταυροφόρους, ἔνθα γενόμενος δεκτὸς ἐφησύχαζεν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ περιέπεσεν εἰς τοὺς ἔρωτας τῆς Φιλίππης, μετὰ δὲ τοῦτο ἀφεὶς αὐτὴν ἦλθεν εἰς Βηρυττόν. Ἐνταῦθα διαιτωμένου ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ὡς συγγενοῦς ἡ ἐξαδέλφη αὐτοῦ Θεοδώρα, χήρα τοῦ βασιλέως

τῆς Ἱερουσαλὴμ φημιζομένη ἐπὶ σπανίᾳ ὡραιότητι. Ἐκ Βηρυττοῦ δὲ καταφεύγει ἄγων μεθ᾽ ἑαυτοῦ καὶ τὴν Θεοδώραν πρὸς τοὺς ἐν Δαμασκῷ Σαρακηνοὺς καὶ ἐκεῖθεν συστάσει αὐτῶν περιερχόμενοι τὴν Βαβυλωνίαν καὶ Μεσοποταμίαν μέχρι τῆς Γεωργίας κατήντησαν εἰς τὸν Πόντον παρὰ τῷ δυνάστῃ τότε τῆς Σεβαστείας Σελδούχῳ καὶ ἐκεῖ πρὸς τὰ ὅρια τῆς Χαλδίας ὠχυρωμένος ἐκακοποίει τὴν χώραν τοῦ θέματος τῆς Χαλδίας καὶ Κολωνίας. Ἀλλ᾽ ὁ τότε δοὺξ τοῦ θέματος τούτου Μιχαὴλ Γαβρᾶς κατορθώσας τὴν σύλληψιν τῆς Θεοδώρας ἀπέστειλεν αὐτὴν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ὁ δὲ Θεόδωρος Γαβρᾶς κατήγετο ἀπὸ λαμπρᾶς καὶ ἱστορικῆς οἰκογενείας Τραπεζοῦντος καὶ εἶχε πολλοὺς σημαίνοντας συγγενεῖς ἐν τῷ Πόντῳ· διορισθεὶς δὲ τότε δοὺξ τοῦ θέματος Τραπεζοῦντος ἐπεδείξατο μεγάλην στρατιωτικὴν σύνεσιν καὶ ἱκανότητα, ὥστε νὰ ἀπωθήσῃ τοὺς κατὰ τοῦ θέματος τούτου ἐπερχομένους ἐχθροὺς καὶ νὰ προξενήσῃ αὐτοῖς μεγάλας ἀπωλείας· διὸ καὶ ἐπέσυρε τὸν φθόνον τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ τὴν ὑποψίαν τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ.

Ἐπὶ Ἰωάννου δὲ τοῦ Κομνηνοῦ ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τὴν Μεσοποταμίαν Σελδούχων ἀναφέρεται Τάνισμαν κατὰ τὸν Τίνναμον (Τάνισμα), κατὰ δὲ τὸν Νικήταν Τανισμάνιος, ὅστις κυριεύσας τὴν Κασταμονήν, εἶτα δὲ ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Καλογιάννη, ἐτελεύτησε. Ἡ ἐπίκλησις δὲ αὕτη, Τάνισμαν, ἦτο

μᾶλλον οἰκογενειακὴ τῶν Σουλτάνων ἢ Ἐμίριδων τῆς Μεσοποταμίας· διότι ἐν τῇ κατωτέρω ἱστορίᾳ τοῦ Τάνισμαν μνημονεύεται διὰ τοῦ ὀνόματος Ἀχμὲτ Τάνισμαν, ἴσως υἱὸς τοῦ ἐπὶ Καλογιάννη Τάνισμαν.

B

Συνοπτικὴ περίληψις τῆς ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ἱστορίας τοῦ Ἐμίρη Ἀχμὲτ Τάνισμαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 485 ἀπὸ Μωάμεθ, ἤτοι 1145 μ. Χ. ὁ Ἀχμὲτ Μελὶκ Τάνισμαν τοῦ Ἐμίρου τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ Οὔφρας προσκαλεσάμενος τοὺς ὁμήλικάς του ὁπλαρχηγοὺς εἰς στρατιωτικὸν συμβούλιον προέτεινεν αὐτοῖς ἵνα ἐπιχειρήσωσιν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ κράτους τῶν Ρωμαίων (ρούμ).

Καίτοι δὲ οὗτοι ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν, ὅμως οἱ γεροντότεροι δὲν συνηυδόκουν εἰς τοῦτο· προέτειναν δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ συμβουλευθῶσι τὸν ἐν Βαγδὰτ Καλίφην Ἀρσλὰν (1160—1175).

Τότε ὅλοι ὁμοῦ ἀνεχώρησαν ἔφιπποι πρὸς αὐτὸν καὶ φθάσαντες εἰς Βαγδὰτ ἐκοινοποίησαν αὐτῷ τὴν ἱεράν των πρόθεσιν. Ἀλλ᾽ ὁ Καλίφης ὑπεδέχθη μὲν αὐτοὺς φιλοφρόνως καὶ ἐπῄνεσε τὸν ἱερὸν αὐτῶν σκοπόν, ἀπέτρεψεν ὅμως αὐτοὺς λέγων ὅτι τώρα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκδιώξωμεν τοὺς «ἀπίστους» ἀπὸ τῶν μερῶν, ἃ κατέχουσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀλλαχοῦ (ἐννοεῖ τοὺς σταυροφόρους) καὶ ἔπειτα νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐκστρατείαν. Μετὰ λύπης δὲ ἀκούσαντες τὴν τοιαύτην ἀπροσδόκητον ἀπάντησιν περίλυποι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν των.

Ἀλλ᾽ ὁ Ἀχμὲτ Μελὶκ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν μετά τινα ἔτη ἤδη ἀνεξάρτητος ὢν καὶ ἐπιθυμῶν δόξαν κατακτητοῦ παρακούσας τὴν ἐντολὴν τοῦ Καλίφου ἤρξατο τῆς πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ἑτοιμασίας συλλέγων στρατιώτας καὶ προμηθευόμενος τὰ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν. Ἤδη δὲ καλῶς προπαρασκευασθεὶς μετὰ προηγουμένας πολλὰς εὐχὰς καὶ δεήσεις διαβὰς διὰ τῆς Μελιτινῆς τὸν Ἀντίταυρον ἦλθε πρὸς τὴν Σεβάστειαν. Ἐκεῖ δὲ πλησίον αὐτῆς ἐσχημάτισαν ἐμπορικὴν συνοδείαν ἐξ ἀνδρῶν, οἵτινες ἔχοντες ὅπλα κεκρυμμένα ἐντὸς τῶν ἐνδυμάτων νύκτωρ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν χωρὶς νὰ δώσουν καμμίαν ὑποψίαν εἰς τοὺς φύλακας αὐτῆς.

Οὗτοι τὸ μεσονύκτιον φονεύσαντες τοὺς φύλακας καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας εἰσήγαγον τὸν Μελὶκ καὶ τὸν στρατὸν εἰς τὴν πόλιν. Τότε δὲ βάλλοντες πῦρ εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς πόλεως ἤρξαντο τῆς σφα-

γῆς καὶ τῆς λεηλασίας καὶ οὕτως ἐγένοντο κύριοι τῆς πόλεως ἤδη κατεστραμμένης(1). Ἀναπαυθέντες δὲ ἐνταῦθα ἐπ' ὀλίγον ἤρξαντο τῆς πρὸς τὰ Κόμανα καὶ Εὐδοκιάδα πορείας.

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ὁδοιπορίας συνηντήθησαν ὑπὸ ἑνὸς ἀποσπάσματος Ρωμαίων ὁριοφυλάκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρόνικος. Τότε προέτεινεν ὁ Ἀχμὲτ Τάνισμαν ἵνα διακρίνωσι τὴν μάχην διὰ μονομαχίας τῶν ἀρχηγῶν ἑκατέρου τῶν διαμαχομένων, πεποιθὼς εἰς τὴν φημιζομένην αὐτοῦ ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα.

Καὶ ἀπὸ τοῦ μέρους μὲν τοῦ Τάνισμαν ἐξελέγη αὐτὸς ὁ Ἀχμέτ, ἀπὸ δὲ τῶν Ρωμαίων ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνός, ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Τότε λοιπὸν καὶ οἱ δύο ἐξοπλισθέντες ἐξῆλθον εἰς τὸ μέσον· μονομαχούντων δὲ αὐτῶν ἑκάτερον τῶν στρατευμάτων ηὔχετο τὴν νίκην ὑπὲρ τοῦ ἰδίου του στρατηγοῦ καὶ ἄκρᾳ σιγῇ ἀνέμενον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μονομαχίας. Ἐπί τινας στιγμὰς ἀντηγωνίζοντο ἀμφότεροι ἰσόπαλοι, ἀλλὰ τέλος καταβληθεὶς καὶ ἀπαυδήσας ὁ Μελὶκ ἔρριψε τὸ ξίφος αὐτοῦ καὶ ἐναγκαλισθεὶς τὸν

1) Φαίνεται ὁ δυνάστης τῆς Σεβαστείας Σελδοῦχος ἦτο προστατευόμενος ἢ σύμμαχος τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ.

'Ανδρόνικον ἠσπάσθη αὐτὸν ἀναφωνῶν «ὄντως εἶσαι γίγας καὶ ἀκαταγώνιστος, 'Ανδρόνικε.»

Συνεφώνησαν δὲ ἔκτοτε, νὰ μὴ χωρισθῶσι καὶ νὰ ἦναι διὰ παντὸς φίλοι ἀχώριστοι καὶ σύμφωνοι Σκοπὸς τοῦ 'Ανδρονίκου συμμαχοῦντος μετ' αὐτοῦ ἦτο νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θεῖόν του Μανουὴλ καὶ νὰ τὸν ἐξαναγκάση νὰ τὸν μετακαλέση εἰς Κ)πολιν καὶ δεύτερον νὰ ἁρπάση τὴν ὡραίαν Εὐφημίαν, κόρην 'Ισαακίου τοῦ δουκὸς 'Αμασείας, ἣν περιπλανώμενος ἀνὰ τὴν χώραν ἰδὼν ἐμπαθῶς ἠγάπησε· δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ νυμφευθῇ αὐτὴν ἴσως τοῦ πατρὸς μὴ ἐπιτρέποντος τὴν εὐλογίαν τοῦ γάμου.

Οὕτω δὲ συμφωνήσαντες ἐπροχώρουν πρὸς τὰ Κόμανα, πόλιν ἐπὶ τὰ δεξιὰ τοῦ Ἴρυδος ποταμοῦ κειμένην(2).

---

2) 'Εντεῦθεν ἄρχεται ὁ κυρίως Πόντος· ὁ δὲ Ἴρυς ἐν μέσῳ πεδιάδος πότε πλατυνομένης πότε δὲ καὶ στενουμένης διήκει μέχρι τῆς 'Αμασείας, καὶ περιβρέχει τὴν εὐφορωτέραν καὶ σημαντικωτέραν χώραν τοῦ Πόντου· καὶ τὰ Κόμανα νῦν Κόμνα χωρίον μικρὸν (ἐξ οὗ οἱ Κομνηνοὶ) κεῖνται ἐπὶ εὐφόρου πεδιάδος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ λοφώδους χώρου. 'Εκεῖ πλησίον ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς Νεοκαισάρειαν.

'Εκεῖ παρὰ τὰ Κόμανα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ κεῖται καὶ ὁ βράχος, ὃν δι' εὐχῆς ἐξετόπισεν ὁ Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας ὁ θαυματουργός· ὀλίγον δὲ μακρὰν καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ εἶναι καὶ ἡ

Ταύτης δοὺξ ὑπῆρξεν ὁ Λέων. Καίτοι δὲ τούτου ἀντιτάξαντος ἀνδρικὴν ἄμυναν μετὰ σφοδρᾶς καὶ

μονὴ τοῦ Ἁγ. Βασιλείου, ἔνθα ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τῆς δίωρον ἀπεχούσης Κουκουσοῦ (ὅπου ἦν ἐξωρισμένος) φερόμενος εἰς Πιτιοῦντα (Πιτσοῦντα) πρὸς ἀπωτέραν ἐξορίαν ἀσθενήσας πρὸ 1600 ἐτῶν ἀπέθανεν. Ὁ δὲ τάφος αὐτοῦ δείκνυται διὰ σωροῦ πετρῶν. Ἐνταῦθα κατὰ τὴν 13ην Νοεμβρίου τελεῖται πανήγυρις ὑπὸ πάντων τῶν περιοίκων ἐθνῶν.

Ὁ νῦν μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Ἀμβρόσιος ᾠκοδομήσατο ἐκκλησίαν, ὅπου καὶ ἐλειτούργησεν· ἐν δὲ τῇ Κουκουσῷ συνέστησεν ἱερατικὴν σχολὴν πάνυ μὲν ἀκμαίαν κατὰ ταύτην τὴν χώραν ἀλλὰ χρήζουσαν τῆς ἔξωθεν ὑποστηρίξεως. Ἀντικρὺ δὲ αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης εὑρίσκεται ἡ Εὐδοκιὰς (Τοκάτ). Ὑπεράνω τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου ἐπὶ τρίωρον εὑρίσκεται τὸ χωρίον Βίζερα, ἔνθα ὑπῆρχε Μονὴ Ἑλληνική, ἀλλὰ ἀποσπασθεῖσα δι' αἰσχρῶν μέσων ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων πρὸ 80 ἐτῶν Ἐν τῷ πλησίον αὐτῆς παρεκκλησίῳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου εὑρίσκεται καὶ ἡ λάρναξ ἐν ᾗ ἐτέθη τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου ἐκ Φρυγίου λίθου φαιοῦ, ἔχουσα μῆκος 8 σπιθαμῶν καὶ 2 1)2 ὕψος καὶ 2 σπιθαμῶν πλάτος ἐξ οὗ δύναταί τις εἰκάσαι ὅτι ὁ Ἅγιος ἦτο μικρόσωμος καὶ λεπτός. Ἐπὶ τοῦ καλύμματος οὐδὲν παρετήρησα σημεῖον ἢ γράμμα εἰμὴ μόνον μικρὸν σταυρόν

ἀπελπιστικὰς ἐφόδους ἐκυρίευσαν τὰ Κόμανα καὶ τοῦτο ἐπεσφράγισε τὴν νίκην ὑπὲρ τῶν «πιστῶν», θείᾳ δυνάμει, ἰδίως τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ (πιθανῶς προδοσία τις ἐκ τῶν ἔσω τῆς πόλεως). Εἶχον δὲ διαταγὴν ὁπόθεν καὶ ἂν διέβαινον νικηφόροι νὰ ἐξαφανίζωσι τὸν πληθυσμὸν τῶν Ρωμαίων, διὰ νὰ μὴ ἔχωσιν ὄπισθέν των τὴν ὑποψίαν ἐπιθέσεων.

Ἐντεῦθεν ἀπάραντες πρὸς Δυσμὰς ἦλθον καὶ ἐστρατοπέδευσαν πρὸ τῆς Εὐδοκιάδος, ἣν μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τοῦ Δουκὸς αὐτῆς Μιχαὴλ κατέλαβον. Ἐδῶ δὲ καὶ πανταχοῦ οἱ Ρωμαῖοι ἐπεδείκνυον ἀνδρείαν καὶ πολεμικὴν ἱκανότητα. Ἐντεῦθεν πρὸς Β. ἐρχόμενοι ἀφίκοντο πρὸ τῆς Νεοκαισαρείας· αὕτη δὲ ἡ πόλις πλουσία μὲν καὶ εὐδαίμων ἦν ὠχυρωμένη τείχεσι καὶ πύργοις ἰσχυροῖς· δοὺξ δὲ καὶ φρούραρχος αὐτῆς ἦτον ὁ Θεόδωρος Γαβρᾶς, ὁ Τραπεζούντιος. Ἀπελπισία κατέλαβε τόν τε Ἀνδρόνικον καὶ Μελὶκ βλέποντας τὸ ὀχυρὸν τῆς πόλεως, ἐπειδὴ ἐκτὸς τῶν μηχανημάτων, ἅτινα μετεχειρίζοντο οἱ ἄπιστοι, ἐξετόξευον κατ᾽ αὐτῶν ζέοντα ὕδατα (τὸ ὑγρὸν ἢ ἑλληνικὸν πῦρ), προξενοῦντα καταστροφὴν εἰς τὸ στρατόπεδον. Τέλος ὅμως μετὰ πολλὴν καὶ κρατερὰν ἀντίστασιν τῆς πόλεως ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς βοηθείᾳ τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Εὗρον δὲ λάφυρα πολλά, ἅπερ διένειμαν εἰς τοὺς «πιστοὺς» καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ τὸν Θεόδωρον Γαβρᾶν, ὃν μὴ θέλοντα νὰ δεχθῇ τὴν ἀληθινὴν πίστιν ἀπεκεφάλισαν. Ἐνταῦθα

ἐφησυχάσαντες, τακτοποιοῦντες τὰ κατακτηθέντα μέρη διῆλθον τὸν χειμῶνα παρασκευαζόμενοι διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐν τούτοις δὲ ἀσχολούμενοι δὲν ἐλησμόνησαν καὶ τὴν εὐθυμίαν· ὅθεν κινοῦσιν ὅ τε Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Μελὶκ καὶ ἀγνώριστοι ἔφθασαν μέχρι τῆς Ἀμασείας καὶ ἐκεῖ κατέλυσαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγ. Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος συνεννοούμενοι ἐκεῖθεν μετὰ τῆς Εὐφημίας. Νύκτωρ δὲ εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀμάσειαν καὶ διεπραγματεύοντο τὰ τῆς φυγῆς των. Ἀλλ' καὶ ἐννοηθέντες, συλληφθέντες ἐφυλακίσθησαν, μέγας δὲ ὑπῆρξεν ὁ φόβος των· ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι τῆς Εὐφημίας καὶ τῶν ἐκεῖ φίλων τοῦ Ἀνδρονίκου ἀπήλλαξαν αὐτοὺς τοῦ μεγάλου τούτου κινδύνου, φυγαδευθέντας νύκτωρ ἀπὸ τῆς Ἀμασείας· καὶ οὕτω κατώρθωσαν μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους νὰ φθάσωσιν εἰς Νεοκαισάρειαν.

Οὕτω λοιπὸν ἀτιμασθέντες καὶ κινδυνεύσαντες ἔτι πλέον διενοοῦντο εὐθὺς μετὰ τὴν ἄνοιξιν νὰ ἐκστρατεύσωσιν ἐπὶ τὴν Ἀμάσειαν ἵνα ἐκδικήσωσιν, ἣν ὑπέστησαν ὕβριν φυλακισθέντες καὶ κινδυνεύσαντες τὰ ἔσχατα. Τότε δὲ ἵνα παρατείνωσι τὰς κατακτήσεις αὐτῶν καθ' ὁδὸν κυριεύσαντες τὴν Τροχάλην ἐπλησίασαν εἰς Ζῆλα, ὧν δοὺξ ὑπῆρχεν ὁ Νήφων· καίτοι δὲ καὶ οὗτος ἐπέδειξεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, ὅμως ἡλώθη, «θείᾳ συνάρσει», ὑπ' αὐτῶν ἡ πόλις.

Ἐκεῖθεν δὲ κατ' εὐθεῖαν ἤρχοντο πρὸς τὴν

Ἀμάσειαν καὶ ἐκεῖ μετά τινας ἀψιμαχίας ἐσκήνωσαν περὶ αὐτήν· καίτοι δὲ ὁ δοὺξ ταύτης Ἰσαάκιος ἔλαβε πάντα τὰ τῆς ἀμύνης μέτρα καὶ τὴν ἤδη ὀχυρὰν θέσιν τῆς πόλεως ἔτι δυσπόρθητον κατέστησεν, ὅμως ἑάλω ἡ πόλις μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἀγώνων, συνδρομῇ καὶ τῆς Εὐφημίας καὶ τῶν ἄλλων φίλων των.

Ὁ Ἰσαάκιος στενοχωρηθεὶς κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν· ἀλλὰ πάλιν τέλος στενοχωρηθεὶς παρεδόθη εἰς τοὺς κατακτητάς. Συμβουλίου γενομένου, παρούσης καὶ τῆς Εὐφημίας θυγατρὸς τοῦ Ἰσαακίου, κατεδικάσθη ὁ Ἰσαάκιος εἰς τὸν διὰ ξίφους θάνατον.

Ἐνῷ δὲ ὅ τε Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Μελὶκ ἐφαίνοντο διστάζοντες νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἀπόφασιν, ἡ θυγάτηρ του Εὐφημία λαβοῦσα τὸ ξῖφος ἐπιδεικτικῶς ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ἰσαακίου.

Ταῦτα διαπραξάμενοι ἐπέστρεψαν κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰς Νεοκαισάρειαν καὶ ἐκεῖθεν διενοοῦντο νὰ πορθήσωσι τὸ ἑπόμενον θέρος καὶ τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν μέχρι Τραπεζοῦντος χώραν. Ἐν τούτῳ ὅμως καὶ οἱ «ἄπιστοι» ἡτοιμάζοντο πανταχόθεν ἵνα ἀπαντήσωσιν αὐτοὺς ἐπανακτῶντες τὰ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Ἀχμὲτ Μελὶκ ἁλωθέντα μέρη. Εἰς τοῦτο δὲ στρατοὶ ἐσχηματίζοντο ἐκ μὲν Τραπεζοῦντος ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πάνον καὶ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Θεοδώρου Γαβρᾶ Κωνσταντῖνον Γαβρᾶν· ἐκ δὲ Κερασοῦντος ὑπὸ τὸν δοῦκα Γεώργιον· ἐξ Οἰνόης

δὲ ὑπὸ τὸν δοῦκα Βασίλειον. Ὁμοίως δὲ ἀπὸ Θεμισκύρας (Τσαρσαμπᾶς) ὑπὸ τὸν δοῦκα Ἀντίοχον ἕτερος δὲ ἐξ Ἀμισοῦ καὶ Ἀγκωνίας (Τσουροὺμ) ὑπὸ τὸν δοῦκα Λέοντα καὶ ἄλλοι. Οὗτοι πάντες ἔχοντες καὶ ἐπικούρους Γεωργιανοὺς καὶ βοηθοὺς Ἀρμενίους ὑπὸ ἀρχηγὸν Ἰωάννην ἐπήρχοντο κατὰ τῆς Νεοκαισαρείας.

Κατὰ τούτων δὲ ὁ Ἀχμὲτ Τάνισμαν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος ἐν συμβουλίῳ ἀπεφάσισαν διχασθέντες τὰς δυνάμεις των ν' ἀντιταχθῶσι χωριστὰ κατ' αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος ἐπορεύετο πρὸς Α. διὰ νὰ προσβάλῃ τοὺς ἐκεῖθεν ἐρχομένους, ὁ δὲ Ἀχμὲτ τοὺς ἀπὸ θαλάσσης καὶ οὕτως ἐμποδίσωσι τὴν ἕνωσιν τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν.

Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος ἡττηθεὶς παρὰ τὴν Νικόπολιν διεσώθη μετὰ τῆς Εὐφημίας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν.

Ὁ δὲ Ἀχμὲτ Μελὶκ συνάψας μάχην περὶ θέσιν «Ἅγ. Βασίλειος» καλουμένην, 8 ὥρας ὕπερθεν τῆς Οἰνόης, πληγωθεὶς ἐν αὐτῇ θανατηφόρως ἐφέρθη εἰς Νεοκαισάρειαν, ὅπου ἀποθανὼν ἐτάφη.

Ἀμφοτέρων δὲ οἱ στρατοὶ καταδιωχθέντες διεσκορπίσθησαν τῇδε κἀκεῖσε. Ἐν δὲ τῇ Μεσοποταμίᾳ ὅτε Ἀνδρόνικος καὶ ἡ Εὐφημία κακῶς γενόμενοι δεκτοὶ ὡς αἴτιοι τάχα τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀχμὲτ Τάνισμαν ἡ μὲν Εὐφημία ἐφονεύθη, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος μόλις ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔπαθεν ὁ Τάνισμαν (κατὰ τὸν συγγραφέα τῆς ἱστορίας τοῦ Μελίκ), διότι παρήκουσε τὰς συμβουλὰς καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ καλίφου τοῦ Βαγδάτ. Οἱ δὲ Ρωμαῖοι κατὰ παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ κατέλαβον τὴν Νεοκαισάρειαν καὶ εἰσήγαγον πάλιν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τάξιν τῶν Ρωμαίων καὶ οὕτως ἡ δόξα τοῦ Ἰσλὰμ ἐξηφανίσθη ἐκ τῶν μερῶν τούτων.

Καὶ ὁ Ἀχμὲτ Τάνισμαν μετὰ πολλοὺς θρήνους καὶ ἄλλας νεκρωσίμους εὐχὰς ἐτάφη ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ἔνθα καὶ ὁ τάφος του μέχρι τοῦδε σώζεται· καὶ ἔκτοτε μέχρις ἡμῶν μετὰ τῶν αὐτῶν θρήνων καὶ εὐχῶν καὶ δεήσεων κατ᾽ἔτος γίνεται τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ (μεβλούτ), καὶ οἱ ἐν τῷ τεμένει του Δερβίσαι καὶ οὐλεμάδες φέροντες τὰς σημαίας, τὴν κόνιν καὶ τὰ ὅπλα αὐτοῦ περιέρχονται τὴν πόλιν ἐν νεκρωσίμοις ᾠδαῖς καὶ ᾄσμασιν.

Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος περιπλανηθεὶς ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν τέλος ἔφθασεν εἰς τὸ Οἴναιον ἢ Ἰνόπολιν (1) τῆς Παφλαγωνίας. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ Γαβρᾶς ἀνεψιὸς τοῦ στρατηγοῦ καὶ μάρτυρος Θεοδώρου, μετὰ τὴν ἐκ Νεοκαισαρείας ἀναχώρησιν εἰς Τραπεζοῦντα ἔφερε καὶ τὰ λείψανα τοῦ θείου του καὶ τὰ εἰσεκό-

---

(1) Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγχέεται ἡ Οἰνόη ἡ ἐν τῷ Πόντῳ καὶ ἡ Ἰνόπολις ἡ ἐν Παφλαγωνίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Οἴναιον, ὅπου ὁ Ἀνδρόνικος διήρχετο τὰς ἡμέρας τῆς ἐξορίας του.

μισαν εἰς Τραπεζοῦντα μετὰ πολλῶν ψαλμῳδιῶν καὶ Ἀρχιερατικῶν τελετῶν καὶ ἔθηκαν ἐν τῷ ναῷ, ὃν ἔκτισεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου Γαβρᾶ ὁ ἀνεψιός του Κωνσταντῖνος, σωζόμενον μέχρι σήμερον κατὰ τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγ. Βασιλείου (2) ἐν Τραπεζοῦντι καὶ ἑορταζόμενον τὴν 2αν Ὀκτωβρίου, ὅτε καὶ συνέβη ἡ ἄθλησις καὶ τὸ μαρτύριόν του.

Καὶ προσηκόντως τιμᾶται ὑπὸ τῶν Τραπεζουντείων καὶ καθ' ὅλον τὸν Πόντον καὶ Χαλδίαν,, ἐπειδὴ διπλῶς ἀγωνισάμενος ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Χριστοῦ διπλᾶ ἀπεκομίσατο τὰ βραβεῖα, τὸν παρὰ Θεοῦ στέφανον ὡς μάρτυς καὶ τὸ κλέος τῶν Χριστιανῶν ὡς ἀριστεύσας καὶ πολεμήσας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ Θεόδωρος Γαβρᾶς ὁ β'. ὁ χρηματίσας κατὰ τὸ 1165 δοὺξ Χαλδίας, Τραπεζοῦντος καὶ Κολωνίας. Τὸ ὄνομα δὲ καὶ ἡ ἐπίκλησις τῶν Γαβράδων σώζεται μέχρι τοῦ νῦν πανταχοῦ τοῦ θέματος Τραπεζοῦντος καὶ Χαλδίας εἰς πολλὰ τοπεῖα καὶ γεφύρας ἔχοντα τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Γαβρᾶ. Πρὸς τούτοις παραθέτομεν καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ μάρτυρος Θεοδώρου, ὅπερ εὕρομεν

---

(2) Παρὰ τῷ ναῷ τούτῳ σώζονται ἐρείπια νάρθηκος, ἐνῷ ἁγιογραφία τις φέρει ἡμερομηνίαν 6505 Νοέμβριος· φαίνεται δὲ ὅτι ἐτάφη ἐν ναῷ ἤδη ὑπάρχοντι ἐπὶ τῆς οἰκογενείας Γαβρᾶ.

ἔν τινι ἀρχαίῳ χειρογράφῳ τῆς ἀκολουθίας τοῦ μάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Γαβρᾶ.

Συναξάριον

Μηνὶ Ὀκτωβρίου 2, τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου καὶ μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Γαβρᾶ τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι.

Θεοδώρων ὕστατος Γαβρᾶς μαρτύρων
Σπεύσας στεφάνων ἠξιώθη τῶν ἴσων
Δευτερίῃ Θεόδωρος ἔτλη πῦρ γηθόμενος κῆρ.

Ὅς εὐγενῶν καὶ μεγαλοδόξων λαχὼν τὴν ἀρχὴν τῆς γεννήσεως, πλούτῳ τε πολλῷ καὶ δόξῃ καὶ ἀξιώματι κεκοσμημένων, περιφανῶν τε καὶ ἀνδρείων καὶ τὰ πρῶτα κεκτημένων τῶν ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς μέρεσι θεμάτων Χαλδίαν φημὶ καὶ Κολωνίαν καὶ ὅσα αὐτοῖς ὁμοροῦντα πεφύκασιν· οὐχ ἧττον αὐτὸς ἐκείνων τῶν γεννητόρων κόσμος ἐγένετο, πάντας ὑπερελάσας ἀνδρείᾳ τε καὶ συνέσει καὶ πλούτῳ καὶ τῷ μεγέθει τῶν ἀξιωμάτων πήχει βασιλικῷ, ὃ δὴ λέγεται καὶ γεγονὼς κόσμος τοῦ γένους παντός, οὐκ ἐξ ἐκείνων αὐτὸς κοσμηθεὶς κἂν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, ἀλλ' οὐ τοῖς ἄρχουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς περιβεβλημένοις τὴν πορφύραν καὶ τὸ διάδημα· τοιούτων ἐκφῦναι γονέων δι' εὐτυχῆ ἦν.

Τοιοῦτοι γὰρ ἦσαν καὶ τοιοῦτοι καὶ τῇ δόξῃ καὶ συνέσει καὶ τηρήσει τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν πάν-

τας ὑπερνικῶντες, ὥστε καὶ μηδὲν ἦν κεκτημένους προτέρημα εἰς καλλώπισμα· ὁ τούτων ἐκφὺς, ἀρκετὸν εἶναι τούτῳ πρὸς δόξαν, τὸ τοιούτου λαχεῖν γεννήτορος. Οὗτος οὖν ὁ μεγαλομάρτυς Θεόδωρος πολλὴν ὅτε τὴν καταδρομὴν τῶν Ἀγαρηνῶν ἐνδεικνύμενος καὶ βουλόμενος τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ὀλέσαι ἀπὸ τῆς γῆς ὡς ἀπίστων πολλὰ κατ' ἐκείνων ἐπεδείξατο ἀνδραγαθήματα, καὶ τοσαῦτα, ὅσα οὐκ ἐξὸν γράφων παραδοῦναι. Ἐπειδὴ γὰρ καλῶς καὶ προσηκόντως κατὰ τῶν ὁρωμένων καὶ αἰσθητῶν ἐχθρῶν πολέμους καὶ τὰ κατ' ἐκείνων ἀνδραγαθήματα ἐπεδείξατο, ἔδει καὶ πρὸς τὸν νοητὸν καὶ ἀόρατον ἐχθρὸν ἀντιπαρασκευάζεσθαι· δι' ὃν καὶ μᾶλλον ζηλῶν ἦν κατὰ τῶν ὁρωμένων ἀγωνιζόμενος, δι' εὐχῆς ἦν τοῦτο ποιούμενος τὸ τῷ μαρτυρικῷ κομισθῆναι στεφάνῳ. Ἦν δὲ καὶ τῶν πτωχῶν εἰσάπαν προθυμούμενος, ἐκδικῶν καταδιωκομένους τούτους παρ' ἐνίων ὁρῶν, ἐλεῶν, βοηθῶν, τοὺς ἀδικοῦντας αὐτούς, ὅση δύναμις, ἀμυνόμενος· ἐκ δὲ τοῦ ἑνὸς τούτου καὶ περὶ τῶν ἄλλων τεκμαίρεσθαι χρή. Τῶν στρατιωτῶν τις ἐκ πενιχρᾶς γυναικὸς σταφυλῆς βότρυν ἁρπάσας τοῦτον· ὅπερ εἰς γνῶσιν μεγάλῳ ἐλθόν, διὰ μαγκλαβίων ἐν μέσῳ τοῦ ἄστεος τόπον ἐκ τόπου παιδευθῆναι τὸν τοῦτο ποιήσαντα διωρίσατο· ὅπερ καὶ γέγονεν· ὥστε τὸν τοιοῦτον βότρυν ἀντὶ εὐφροσύνης εἰς πονηρίαν αὐτῷ γενέσθαι κατὰ τὴν γραφήν, καὶ ὑπόδειγμα τὸν

τοιοῦτον καὶ τοῖς ἄλλοις γενέσθαι τοῦ μὴ τοιαῦτα τολμᾷν.

Ἐπεὶ δὲ δι᾽ ἐφέσεως εἶχεν, ὡς δεδήλωται, τὸ μαρτυρῆσαι καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ, καί γε τοῦ σκοποῦ οὐ διήμαρτε· κρατηθεὶς γὰρ ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν, Θεοῦ πάντως τοῦτο παραχωρήσαντος καὶ τῷ ἐκείνων ὑπερέχοντι καὶ ἀρχῇ καὶ τῇ ἄλλῃ φυσικῇ ἀγριότητι, ᾧ Ἀμιράντης ἦν τοὔνομα, τὸν Χριστὸν ἀρνεῖσθαι κατηναγκάζετο καὶ τῇ τῶν Ἀγαρηνῶν πίστει προσέρχεσθαι· εἰδὲ μὴ τοῦτο τάχιον ἑλέσθαι ποιήσειν, κολάσεσιν ὑποβληθῆναι πολλαῖς, σὺν ταύταις ὑποστῆναι καὶ θάνατον.

Ἐπεὶ δὲ οὗτος μὴ πειθόμενος τῷ τυραννικῷ κελεύσματι, τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν ἦν δυνατώτερα καὶ μεγάλῃ φωνῇ καὶ πολλῶν τοῦ τυράννου καταχέων κατεγέλων· πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ χιόνος πρηνὴς ἁπλωθεὶς πολλὰς κατὰ νώτων ἐδέξατο μάστιγας δοκοῦντος τοῦ τυράννου, διὰ τῆς τοιαύτης αἰκίας μεταστῆσαι τοῦτον τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως· ἐπειδὴ δὲ εὗρεν αὐτὸν ὅλως μὴ πειθόμενον, ἀλλὰ γεγονωτέρᾳ φωνῇ μᾶλλον κηρύσσοντα Χριστόν, πρῶτον μὲν μεληδὸν ὁ μάρτυς κατετέμνετο, τοῦτο τοῦ τυράννου προστάξαντος· εἶτα τὴν θεορρήμονα τούτου γλῶσσαν ἐκτέμνοντες καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνηλεῶς ἐξώρυττον· τό τε δέρας ἀφαιροῦσι τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ποδῶν, καὶ παντὸς ἄλλου μέλους στερήσαντες, τέλος παρέδωκαν τῷ πυρὶ καὶ οὕτω τῆς ἀθλήσεως πέρας ἀπείληφε. Τὴν δὲ τιμίαν καὶ

θαυματουργὸν αὐτοῦ κεφαλὴν ὁ τύραννος εἰς τύπον ποιήσας ἐκ πόματος χρυσίῳ κατέδησεν· ἣν γὰρ θαυμάσας τὸ τούτου καρτερικόν· πολλὰς δὲ αὕτη τὰς ἰάσεις ἐν Νεοκαισαρείᾳ τελέσασα ἦν, ὅπου δὴ καὶ τὸ τέλος ὁ μάρτυς ἀπείληφεν· ὕστερον δὲ μετεκομίσθη εἰς Τραπεζοῦντα τὴν πόλιν τοῦ πρωτοσεβάστου Κωνσταντίνου καὶ ἀδελφιδοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος τὰ κατ᾽ αὐτὴν περιέποντος, καὶ τὸ ταύτην μετακομισθῆναι οἰκονομήσαντος, λαμπραῖς τε ταῖς παρασκευαῖς καὶ λαμπάσι τὴν ἀνακομιδὴν τελέσαντος.

Τελεῖται δὲ ἡ σύναξίς του ἐν τῇ πόλει Τραπεζοῦντι ἐν ᾗ καὶ ἡ τιμία αὐτοῦ κεφαλὴ μετεκομίσθη· ἴδιον δὲ ἱερὸν οἶκον εἰς τὸ τοῦ Ἁγίου ὄνομα ἔχουσα τιμώμενον. Ταῖς αὐτοῦ πρεσβείαις ὁ Θεὸς σῶσαι πάντας ἡμᾶς. Ἀμήν.

Ἐκ τῶν τροπαρίων τῆς α΄. ᾠδῆς·

Ἀδέτω μοι σήμερον πόλις ἡ πρὶν βασιλεύουσα Τραπεζοῦς τοὺς ἄθλους τε καὶ τὰ θαύματα τοῦ παμμάκαρος Γαβρᾶ τοῦ Θεοδώρου, εὐφροσύνως ἄγουσα τὴν θείαν μνήμην αὐτοῦ.

Βοῶ σοι ἡ πόλις σου μάρτυς Χριστοῦ μεγαλώνυμε Θεόθεν μοι δώρημα δέδωκας τέλειον, ἣν περίσωζε κινδύνων, ἐξ ἀθέων ἐπισυμβαινόντων μοι ἵνα γεραίρω σε.

Ταῦτα τὰ τροπάρια προσέθηκα, ἐπειδὴ τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ τὴν πρὸ 20 ἐτῶν παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ διατρίβοντος κὺρ Ἀνθίμου Γαβρᾶ, ἀπέστειλα αὐτῷ, ταύτην δὲ οὗτος ἐτυπώ-

σατο ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ παρήλλαξε τό τε συναξάριον καὶ τὸ τροπάριον τῆς ἀκολουθίας· ἀντὶ Τραπεζουντίου ἐν αὐτῷ ἀναγραφομένου, ἐπονομάσας Ἀτραῖον, ὡς ἐξ Ἄτρης, πολίχνης τῆς Χαλδίας, ἐπειδὴ τάχα ἐκεῖ εἰσὶ πολλοὶ φέροντες τὴν ἐπίκλησιν Γαβρᾶ· οὕτως εἰσὶ κλέπται καὶ σφετερισταὶ οὐ μόνον χρημάτων καὶ ἄλλων, ἀλλὰ καὶ Ἁγίων.

* *
*

Ἐκ τῆς περιλήψεως τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀχμὲτ Μελὶκ Τάνισμαν μανθάνομεν ὅτι ὁ αὐτοκρ. Μανουήλ, δὲν ἀπήλλαξε ταῦτα τὰ μέρη ὅτε ἐλεηλατοῦντο ὑπὸ τῶν (Σελδουχικῶν) Τουρκικῶν ἐπιδρομῶν, ἀλλ' αὕτη ἡ χώρα τέως εὐανδροῦσα ἠδύνατο διὰ τῶν ἰδίων μέσων νὰ ἀποτρέπῃ τοὺς ἐπιδρομεῖς· καὶ ὅτι ὁ Θεόδωρος Γαβρᾶς δὲν ἦτο τόσον ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ τὰ μέρη ταῦτα τὰ ἀπὸ Γεωργίας μέχρις Ἀγκύρας ἦσαν ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς, μόνον πρὸς στιγμὴν ὑποφέροντα τὰ κακὰ τῶν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν· ὅτι δὲ τὸ ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν αἴσθημα αὐτῶν ἦτο ἄξιον τοῦ Ἕλληνος, οὗ ἔφερον ὄνομα, ἀποδεικνύει ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ Θεοδώρου Γαβρᾶ καὶ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ μετὰ προθυμίας ἐπισυναχθέντες πρὸ τῆς Νεοκαισαρείας οἱ ἀπὸ Τραπεζοῦντος στρατηγοὶ Πάνος καὶ Κωνσταντῖνος, ὁ ἀπὸ Οἰναίου δοὺξ Βασίλειος καὶ Θεμισκύρας Ἀντίοχος, ὁ Λέων τῆς Ἀμισοῦ καὶ Νέ-

στωρ τῆς Ἀγκωνίας (Τζορούμ) καὶ Νήφων ὁ τῶν Ζήλων καὶ Ἰσαάκιος ὁ Ἀμασείας καὶ οἱ λοιποί, τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους στήσαντες τρόπαια.

Ἐν τούτοις οὗτοι οἱ ἀείμνηστοι καὶ γενναῖοι πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀμωμήτου πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ὑστέρως ἀτυχήσαντες, ἕνεκα τῶν πανταχόθεν καταστρεπτικῶν ἐπιδρομῶν, καὶ τῆς πολυχρονίου ἀμύνης, ἣν παρατηρεῖ τις ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἔπεσον ἡρωϊκῶς· ἀλλὰ καὶ ἡ πτῶσις αὐτῶν ἐγένετο δεινῶν μὲν τοῖς πολεμίοιςκαὶ μεγάλων ἠθικῶνὠφελειῶν, τῷΓένει. Ὥστε πόσονἄδικον ἔχουσιν οἱ κατηγοροῦντες αὐτῶν ἀδράνειαν καὶ ἀνανδρίαν καὶ τὴν περὶ τὰ μικρὰ ἐνασχόλησιν καὶ ἀμέλειαν τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους Βυζαντισμὸν καὶ λοιπά. Καὶ κατηγοροῦντες αὐτῶν ἀμφιβάλλω ἂν ποτε ἀνέγνωσαν σπουδαίως τὰ βυζαντινὰ συγγράμματα καὶ τὴν ἱστορίαναὐτῶν,καθὼς καὶ πολλοὶ ἡμέτεροι παρασυρόμενοι ἐκ τῶν τοιούτων,οὐδόλως δὲ ἅψάμενοι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πατροπαράδοτον μῖσος τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτῆς τῆς προτεσταντιζούσης κατὰ τοῦ Βυζαντισμοῦ ἄδικον καὶ ἐκ προλήψεως ὂν ἀξιοκατάκριτόν ἐστι.— Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος κατατροπωθείς, ὡς εἴπομεν, κατέφυγεν εἰς Μεσοποταμίαν. Μετὰ δὲ τὴν δολοφονίαν τῆς Εὐφημίας καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις κατήντησεν εἰς τὰ παράλια τῆς Παφλαγωνίας (Ἰνόπολιν). Ὁπόθεν βαρυνθεὶς τὰς κακώσεις ὡς ὁ ἄσωτος υἱὸς ἀπεφά-

σισε πάλιν νὰ προσπέσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ προσποιούμενος τὸν μετανοοῦντα. Εἰς τοῦτο δὲ προητοίμασε τὴν εἰς Κων)πολιν κάθοδον γράφων πρὸς τὸν κλῆρον, πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του. Ἐλθὼν δὲ ὡς ἱκέτης, φέρων ἐπὶ τὸν τράχηλον ἅλυσσον, προσέπεσεν ἐκτάδην εἰς τοὺς πόδας τοῦ αὐτοκράτορος. Καὶ τοῦτον μὲν ἐλεήσας συνεχώρησεν ὁ Μανουήλ· ἀλλ' ἐκ πολλῶν σημείων ἐννοήσας αὐτὸν ὀρεγόμενον αὐτοκρατορίας καὶ νεωτερίζοντα ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐκεῖ, ὁπόθεν ἦλθεν, εἰς τὸ Οἴναιον πόλιν τῆς Παφλαγωνίας (Ἰνόπολιν) καὶ ὄχι εἰς Οἰνόην τὴν τοῦ Πόντου, ὡς οἱ ἱστορικοὶ ἀναγράφουσι. Μαθὼν δὲ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ ἐπέστρεψεν εἰς Βυζάντιον πάλιν, προσποιούμενος τὸν ἱκέτην καὶ μεθ' ὅρκων διαβεβαιῶν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν 15ῆ αὐτοκράτορα Ἀλέξιον. Ἀλλ' ἀφοῦ βαθμηδὸν ἐγένετο κηδεμὼν καὶ συνάρχων, τὸν μὲν Ἀλέξιον ἔσφαξε κυνηδόν, ὁμοίως καὶ τὴν αὐτοκράτειραν, ῥίψας τὰ σώματα αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἤρξατο τυραννικῶς (1184) τῶν δυναμένων τοὺς μὲν φονεύων, τοὺς δὲ καὶ ἐξορίζων. Πολλοὶ δὲ φεύγοντες τὴν ἐκδίκησιν κατέφυγον εἰς διάφορα κράτη καὶ οὕτως ἐστερήθη τὸ Κράτος πολλῶν ἐπιφανῶν καὶ χρησίμων ἀνδρῶν.

Δι' ὅλα αὐτὰ προκαλέσας τὴν μῆνιν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ στάσιν Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, ἐξεθρονίσθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐγκαταλειφθεὶς εἰς τὰς χεῖρας τῶν πολυειδῶς δυσηρε-

στημένων ἐχθρῶν ὑπέστη καρτερικῶς τὰ πάνδεινα, τὰς ὕβρεις, τὰς διαφόρους βασάνους, τὴν ἐκρίζωσιν τῶν ὀδόντων καὶ τέλος τὸν ἐπώδυνον θάνατον ἀναβοῶν πάντοτε τὸ «Κύριε ἐλέησον».

Τοιοῦτον λοιπὸν τέλος ἔλαβεν ὁ γέρων Ἀνδρόνικος ὁ Τύραννος.

Ὁ Ἀνδρόνικος ἀφῆκεν ἐκ τῶν 5—6 συζύγων του δύο υἱοὺς τὸν Μανουὴλ καὶ Ἰωάννην, οὓς ἐτύφλωσεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ ὁ αὐτοκρ. Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος. Οὗτος δὲ ὁ Μανουὴλ ἔσχε 2 υἱοὺς Ἀλέξιον καὶ Δαβίδ, οἵτινες ὑπῆρξαν γεννάρχαι τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος, τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν

Αἱ τοῦ Ἀνδρονίκου περιπέτειαι καὶ Ὀδύσσειαι ὑπερβαίνουσι πάσας ἄλλων ἡρώων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀδυσσέως. Πολλοὶ ἱστορικοὶ παραβάλλουσιν αὐτὸν μὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, ἀλλ᾽ οὗτος οὔτε τὸ δέκατον τῶν Ἀνδρονίκου ἔργων καὶ παθημάτων καὶ ἀτοπημάτων ἔσχε. Πᾶσα δὲ ἡ τοῦ βίου τοῦ Ἀνδρονίκου ἐποχὴ εἶνε μεγάλη συμβολὴ εἰς ἐποποιΐας, τραγῳδίας καὶ κωμειδύλλια, καὶ πλουσία τόσον, οἵαν οὐδεὶς μυθιστοριογράφος ἐφαντάσθη νὰ συνθέσῃ μέχρι τοῦδε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000020605